

РАДМИЛА БРКИЋ и БРАНКА ТОШИЋ

ПРОСТОРНО-ПРИВРЕДНА СТРУКТУРА

Циљ овог рада је да укаже на основне просторне факторе садашњег и будућег развоја и размештаја привреде, да прикаже карактеристике постојеће просторно-привредне структуре (ниво развијености, структуру, размештај), као и могуће правце будућег развоја и размештаја привреде.

У изради рада документациону основу су сачињавали: статистички подаци о привредним делатностима, друштвени планови који се односе на концепцију средњорочног плана развоја општине, просторни план и студије рабене за Подунавски регион, подаци из анкете и са терена, као и налази, закључци и оцене других радова од значаја за ову проблематику.

РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ГОЛУБАЦ

Плодна земља у долини Пека и богатство Дунава рибом условили су развој основних привредних делатности (земљорадње, сточарства и риболова) у насељима која се налазе у склопу ових природних целина.

Основе развоја осталих привредних делатности на овом простору се везују за насеље Голубац и његов значај у периоду када је био погранично место према Аустро-Угарској (друга половина 19. века). У то време Голубац је био важан трговинско-занатски центар и преко њега се обављао знатан извоз и увоз робе између Србије и Аустро-Угарске (7, 21.). Пловносћ Дунава била је значајан фактор развоја насеља нарочито у његовом приобаљу, као и услов њиховог напредовања у привредном погледу (24, 5). У другој половини 19. века (1882. године) основан је Еснаф здружених занатлија који је имао 25 чланова и око десетак дућана, којих је сем у насељу Голубац било и у насељима Барич, Добра и Клење (9, 33 и 330). С почетка двадесетог века Еснаф је имао 93 члана: дунђера 21, колара 10, столара 7, бравара 2, ковача 12, обућара 5, абација 7, ћурчија 11, терзија 6, кројача 2, пекара 4, берберина 1, качара 4, винара 1 (9, 33), сви у насељу Голубац.

Рецензенти: др Александар Вељковић и др Милан Бурсаћ, Београд
30

Касније, регулацијом Бердапа, Голубац губи свој значај и постаје пролазно место (7, 21). Постепено губи извозничку и увозничку улогу и становништво се враћа свом ранијем занимању — земљорадњи, сточарству и риболову. Насеља Усје и Винци су везани за Дунав као један од главних привредних извора. Главни рибарски центар су Винци и тада је трговина рибом представљала уносан посао (8, 35). Данас више нема тако обилног улова рибе, ни рибара којима је то основно занимање већ само као допунско.

Савремени развој општине почиње крајем 50-тих година (28) отварањем два каменолома „Поповић” и „Град” у оквиру радне организације „Иван Милутиновић” из Београда, када је постојећа организација „Бердап” интегрисана са ПИМ-ом.

У следећој деценији (1960—70. године), у насељу Клење пуштена је у рад кланица у оквиру ООК Клење и основана је ТРО „Подунавље” заједно са ТРО „Атекс” из Београда. Крајем 70-тих година пуштен је у рад погон „8. октобар” — погон за прераду воћа и поврћа са хладњачом у Браничеву.

Највећа улагања у привредне објекте остварена су после 1980. године отварањем више привредних објеката. Основана је друга ТРО „Трговина” са средиштем у Голупцу; затим је пуштен у рад погон за сервисирање бродова „Бродосервис” у Брњици; погон текстилне индустрије „Ната Дугошевић” у Добри. Изграђен је хотел „Голубачки град” и два мотела (у Добри и Браничеву).

После 1985. године пуштен је у рад и трећи каменолом „Јеленска стена” са дробилачким постројењем; Фарма за тов јунади и реконструисана је кланица у Клењу; изграђен је погон текстилне индустрије „Ната Дугошевић” у Кривачи. Године 1988. отворен је магацин за откуп коже и гуне у насељу Шувајић; затим „Бамби” — погон за производњу кекса на бази „Бамби” технологије у Браничеву и погон за израду дрвне галантерије у Малешеву.

ОПШТИ НИВО РАЗВИЈЕНОСТИ ПРИВРЕДЕ

Потпунија слика о положају и месту општине Голубац у оквиру широк просторних целина добија се на основу неких индикатора друштвено-економске развијености. Општина Голубац припада групи неразвијених општина посматрано у оквирима Подунавског региона и Србије ван територије САП.

Процеси индустријализације и урбанизације још увек нису условили значајније промене на подручју општине у погледу формирања јачих центара развоја. Наиме, „индустријализација је дала јачи подстицај развоју општина Пожаревац, Смедерево и Смедеревска Паланка, али није била довољно снажна да се прошири и на остале општине” (13, 238). Отуда у општини нема насеља градског типа. Општински центар припада мешовитом типу насеља са врло слабо израженим централитетом, свега 14,2% од укупног становништва је живело у општинском центру (1981. године).

Достигнути ниво развијености општине Голубац је врло неповољан. Сразмерно мали обим улагања у производне објекте на овом простору имао је за последицу константно опадање броја становника и стално при-

сутну емиграцију из овог подручја у снажније развијене општине, пре свега због веће могућности запошљавања у овим него у својој општини. Осим тога, периферни положај у односу на основне саобраћајнице вишег реда и коришћење магистралног пута („Бердапска магистрала“) омогућили су једино повезаност са центром средишњег субрегиона, Пожаревцем. С друге стране, везе са Зајечарским регионом су слабијег интензитета и нису резултирале у правцу концентрације становништва и производних фондова на подручју општине Голубац.

Неке од основних карактеристика нивоа развијености општине Голубац достигнутог 1986. године су следеће (32):

— мала густина насељености од свега 37 ст/км²;

— општину Голубац карактерише низак ниво запослености становништва, свега 121 запослених на 1000 становника што је знатно нижа вредност у односу на просечну запосленост у ужој Србији (индекс 0,42) или у Подунавском региону (0,61), истовремено, то је и виша вредност у односу на остале пољопривредне општине региона (М. Црниће 47 запослених на 100 становника, Жабари 53, Петровац 87, Велико Градиште 106, Жагубица 101);

Таб. 1. — Неки показатељи нивоа развијености (32)

Tab. 1. — Some indicators of the level of development

	број запослених на 1.000 станов.			осн. сред./зап. у хиљадама динара		доходак/зап.			
	инд.	пољ.	тур.	инд.	тур.	инд.	пољ.	тур.	
Ужа Србија	114	6	9	10677	6898	5082	2789	2852	2012
Под. регион	82	12	6	15898	7100	4294	2874	2280	1645
Општина Голубац	34	13	7	10385	2676	6980	1364	1624	1200

— у односу на ужу Србију и регион, општину карактерише знатно мањи број лица који траже посао, (17/1000 становника);

— низак ниво развијености потврђују и подаци о малом броју радника у индустрији на 1000 становника, свега 34, што представља индекс 0,30 од просечне вредности за ужу Србију и 0,41 вредности за регион; истовремено то потврђује и мало учешће запослених у индустрији у укупној запослености (привредној и непривредној) општине, где индустрија учествује са свега 15,2%, док у ужој Србији то учешће износи 39,9% а у региону 38,2%;

— ниво вредности активних основних средстава у привреди по једном запосленом у општини Голубац има знатно ниже вредности у односу на регион (индекс 0,46) и ужу Србију (индекс 0,67); учешће индустрије у укупној вредности основних средстава у привреди општине Голубац је приближно једнако као и у осталим посматраним просторним јединицама, међутим, вредности основних средстава по једном запосленом у индустрији у општини је на нивоу вредности за ужу Србију а свега 65% вредности за регион;

— у структури активних основних средстава у привреди општине (друштвени сектор), пољопривреда учествује са 6,1% што је знатно веће него у осталим посматраним јединицама али је вредност активних основ-

них средстава у овој делатности по једном запосленом свега око 38% просечне вредности за регион и ужу Србију;

— вредност активних основних средстава у туризму по једном запосленом има веће вредности од просечних за ужу Србију и регион, као последица значајнијег учешћа ове делатности у структури активних основних средстава;

— неразвијеност општине најбоље илуструје податак о нивоу националног дохотка по становнику који износи свега 0,38 вредности за ужу Србију и 0,49 вредности за Подунавски регион;

— ниво оствареног дохотка у пољопривреди друштвеног сектора по једном запосленом је испод вредности истог показатеља за ужу Србију и регион, као и вредност дохотка по запосленом у индустрији и туризму;

— у општини Голубац нема запослених у друштвеном сектору занатства већ само у индивидуалном; отуда је мали број становника на занатску радњу (125 у општини, а 180 у Подунавском региону) што значи и мању тражњу и ниже ефекте у занатству и одражава се на нижи ниво развијености ове делатности, на спорији развој и нижи ниво услуге;

— показатељ развијености саобраћајне мреже по површини има мање вредности у односу на остала подручја.

ГЕОПОТЕНЦИЈАЛИ ЗА РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ

У овом делу рада биће изнети основни унутрашњи фактори за развој привредних делатности на овом простору, који треба да имају приоритет у даљем развоју овог простора, а то су: пољопривреда, индустрија, туризам и занатство.

Геопотенцијали за развој пољопривреде

Пољопривредно земљиште заузима 15.994,4 ха или 43,6% територије општине Голубац (35). У структури пољопривредних површина преовлађују оранице и баште (58,9%), а знатно учешће имају ливаде и пашњаци (34,2%).

За пољопривредну производњу поред величине, веома значајно обељеје је квалитет земљишта. У структури пољопривредног земљишта према катастарским класама коригованим у односу на прву катастарску класу њива (1, табела 3) учешће I и II катастарске класе земљишта је свега 7,7%, III и IV класе 27,5% док остале катастарске класе чине 64,8% пољопривредног земљишта. Према томе, на овом простору постоји мали фонд висококвалитетног земљишта. У зависности од степена плодности пољопривредног земљишта, оцењених према коригованим катастарским класама, издвојено је пет категорија катастарских општина (ск. 1):

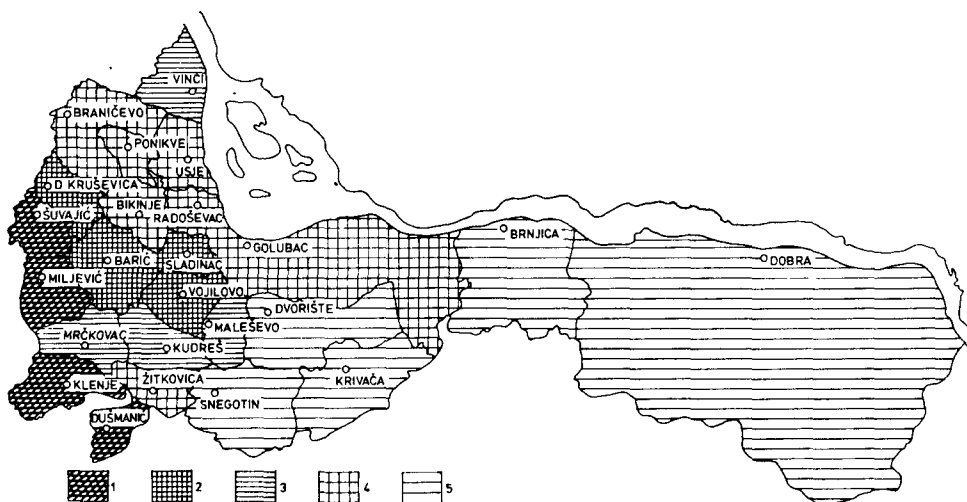
Најповољнији терени, са већим учешћем земљишта I и III катастарске класе; постоје у делу долине Пека, у насељима Клење, Шувајић, Миљевић и Душманић. У овим насељима пољопривредне површине I и II катастарске класе учествују са преко 25%, III и IV катастарске класе између 25% до 45%, док земљиште од V до VIII катастарске класе заузима мање од 30% пољопривредних површина (изузев у атару насеља

Душманић). Изузетно повољна структура пољопривредног земљишта је у атару насеља Клење. То је уједно једино насеље у општини Голубац у коме је учешће I и II катастарске класе земљишта веће од 40% (44,4%)

Повољни простори, се налазе у атарима насеља Барич, Доња Крушевица, Војилово и Сладинац. То су углавном насеља, чији се атари налазе на побрђу. Основна одлика ових насеља је, да се учешће III и IV категорије катастарских класа креће између 50% и 70% од укупне површине њихових атара. У прва два насеља, земљиште I и II катастарске класе учествује са око 17%, док у остала два насеља свега око 2%. Још једна општа карактеристика ових простора је ниже учешће V—VIII катастарске класе пољопривредних површина.

Мање повољни терени налазе се у насељима Мрčkовац, Винци, Кудреш и Малешево, где је учешће најповољнијих категорија земљишта испод 10%, а III и IV класа, као и V—VIII класа имају скоро подједнако учешће.

Прилично неповољни терени се налазе у атарима насеља Браничево, Радошевац, Бикиње, Голубац, Житковица, Усје и Пониква. Изузев Браничево, у њима је мало учешће земљишта I и II катастарске класе (око 2%), учешће земљишта III и IV класе се креће од 15% до 40%, а учешће V—VIII класе је преко 50%.

Ск. 1. — Катастарске општине према степену плодности земљишта

Fig. 1. — Land registry communes according to the degree of fertility of land

1 — Најповољније; 2 — Повољно; 3 — Мање повољно; 4 — Прилично неповољно; 5 — Неповољно

Неповољни терени су они, где земљишта I и II катастарске класе скоро и нема, врло је мало учешће земљишта III и IV (до 10%), а V—VIII класа су заступљене са преко 90%. То су насеља у брдско-планинском делу општине где су доминантне V—VIII катастарска класа земљишта. У структури коришћења површина преовлађују ливаде и пашњаци (Снеготин, Добра, Брњица, Двориште и Кривача).

Повољнији услови за наводњавање пољопривредних површина постоје у приобаљу Дунава и у алувијалној равни Пека. У осталим просторима наводњавање површина у циљу интензивирања пољопривредне производње је могуће, али захтева значајнија инвестициона улагања. Евентуално коришћење пешчаре за пољопривредну производњу захтевало би велика улагања у правцу коришћења подземне издани за водоснабдевање и система за орошавање пољопривредних површина. Осим тога, воде акумулиране у крашкој зони изнад насеља Кривача би се могле користити за наводњавање (21). Међутим немају већег значаја за интензивирање пољопривредне производње на овом подручју, јер су врло мале површине квалитетног обрадивог земљишта.

Учешће активног пољопривредног становништва је високо — 71% (1981. године). Међутим, карактеристике пољопривредног активног становништва не пружају могућност за закључак да се ради о великом потенцијалу од значаја за даљи развој пољопривреде. Пољопривредно активно становништво карактерише неповољна старосна структура. Осим тога, снажан процес емиграције становништва у развијене привредне центре као и одлазак на привремени рад у иностранство уз неповољну старосну структуру има за последицу недостатак радне снаге. У насељима у долини Пека овај процес још увек није испољен у толикој мери као и у осталим насељима. С друге стране, једино у насељу Кривача постоје резерве радне снаге због повољније старосне структуре и високог учешћа пољопривредног становништва у укупном. Отуда се може закључити да је радна снага на овом простору један од основних лимитирајућих фактора развоја пољопривреде (6; 25).

Према Б. Симоновићу оптимална величина атара насеља износи 36 км², јер та величина омогућује интензиван саобраћај људи, стоке и транспорт производа (21, 19—20), Изузев Голубца (42 км²) и Добре (136 км²) остала насеља у општини имају мању површину атара од 36 км². Према томе, величина атара пружа повољне услове за развој пољопривреде. Извесне разлике постоје у разноврсности облика и положају насеља у свом атару, али у овом случају они немају битнијег утицаја на пољопривредну производњу.

Геопотенцијали за развој индустрије

Минерални ресурси. — Од металних сировина на територији општине Голубац утврђене су само појаве гвожђа у долинама река Чезава, Крављача, Десној Добрањској реци, Јастребовом и Ранитовом потоку; затим појаве бакра, злата и гвожђа у Ридану (21). Међутим, дате оцене о појавама метала не указују да се ради о значајнијим резервама за експлоатацију. Посебан значај имају налазишта неметалних сировина, односно, графевинског материјала. Утврђена су налазишта цигларске земље, кречњака, камена, цементног лапорца, песка, гранита. За сада су активирана налазишта кречњака код Голубачког града и Јеленске стене и гранита код насеља Брњица (каменолом Поповић).

Шумски ресурси. — Шумско земљиште обухвата површину од 17.258 ха или 47,0% територије општине Голубац, што представља изузетну предност овог простора (индекс 1,5 у односу на шумовитост уже

Србије и 2,0 у односу на Подунавски регион). У укупној шумској површини региона општина Голубац учествује са 14⁰/₀. Привредни значај имају високе шуме; нарочито шума букве и храста. Према подацима за четири газдинске јединице (Десна река, Лева река, Кожица и Чезава — Туманска река), планирана бруто маса сече за десетогодишњи период износила би 371.780 m³ или 37.178 m³ годишње. Према планираној структури приноса дрвне масе, бруто маса букове и храстове шуме износила би 78,7% укупне масе, односно 80,2⁰/₀ нето масе. Структура дрвне масе букове и храстове шуме је следећа: трупци 42,1%, ситно техничко дрво 4,2%, техничка цепаница 3,7⁰/₀, целулозно дрво 19,9% и огревно дрво 30,1⁰/₀ (17; 18).

Пољоприврдне сировине. — Укупна производња жита у 1987. години на подручју општине Голубац износила је 19.859 тона. Под претпоставком да је за исхрану становништва потребна минимална количина од око 200 kg по једном становнику, намеће се закључак о вишковима житарица које представљају сировинску основу за развој прехранбене индустрије. Такође, један део вишкова житарице је могуће искористити за исхрану стоке и тиме повећати постојећу малу сировинску основу у сточарству.

Радна снага. — Процењени радни потенцијал за развој непољопривредних делатности, а тиме и индустрије износи 1.620 становника. Од тога, праву резерву радне снаге представља младо становништво, старости од 17—27 година, које у укупним резервама учествује са 44%. Уз ову категорију становништва потенцијалну резерву радне снаге представља и становништво на привременом раду у иностранству, који у укупно активном становништву учествују са 14,3%. Томе иде у прилог и чињеница да је 68⁰/₀ од укупног становништва у иностранству старости од 15—45 година, односно, припада категорији млађег радно-способног становништва (6).

И н ф р а с т р у к т у р а. — Територија општине Голубац се карактерише слабо развијеном саобраћајном мрежом — 23,7 km/100 km³ (26), што је испод просека нивоа развијености уже Србије и Подунавског региона. Осим тога, општина има периферни положај у односу на основне саобраћајнице правца север—југ. Основну саобраћајну мрежу представља магистрални пут бр. 25—1 тзв. „Бердапска магистрала“ коју допунују три регионална пута за Кучево (Голубац — Турија, Браничево — Љешница и Голубац — Малешево — Зеленик).

Снабдевање индустрије електричном енергијом је отежано, јер је постојећа електрична мрежа малог капацитета и данас не задовољава потребе корисника. —

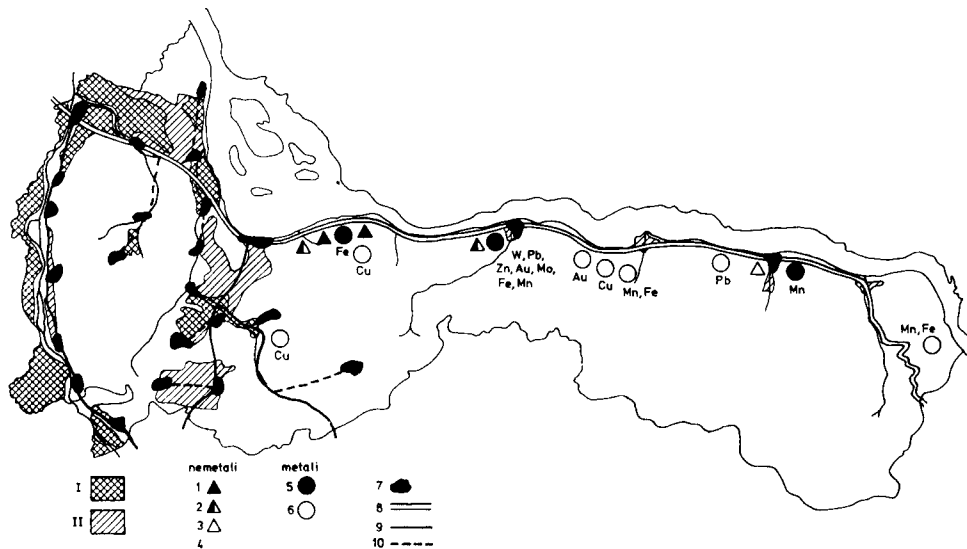
Услови за снабдевање индустрије водом постоје у нижим пределима општине. Приобаље Дунава са великим водним потенцијалом омогућава снабдевање водом оних индустријских грана које су велики потрошачи воде. У долини Пека постоје могућности за снабдевање умерених потрошача воде, док је унутрашњост подручја општине атрактиван простор само за мале потрошаче воде.

Сва насеља на територији општине Голубац имају изграђене водоводе. Постоје два регионална водовода (један за 8, други за 3 насеља), а остала насеља имају самосталне водоводе. Најизраженији проблем код

водоснабдевања је обезбеђивање довољних количина и квалитета воде у насељима која су везана за регионални водовод Криваче (8 насеља) и месне заједнице Голубац и Шувајић (28).

Повољни терени за изградњу индустријско-просторних јединица (ИПЈ) издвојени су на основу следећих критеријума (3; 4):

- са нагибом до 1% најповољнији и од 1—3% повољни терени,
- са удаљеношћу од 2 km од магистралне и по 1 km од регионалне саобраћајнице и железничке пруге,
- оцедити терене без плавлена и појаве клизишта,
- слободни, неизграђени терени.

Ск. 2. — Локалитети повољни за индустрију

Fig. 2. — Areas favourable for location of industry

1 — Најповољнији; II — Повољни; 1 — Кречњак; 2 — Гранит; 3 — Гнајс;
4 — Песак и шљунак; 5 — Налазишта метала; 6 — Појава метала; 7 —
Насеље; 8 — Магистрални пут; 9 — Регионални пут; 10 — Локални пут

На основу напред изнетих критеријума издвојено је 19 локалитета атрактивних за смештај индустрије укупне површине од 3.835 ha. Од тога, најповољнијих локалитета има 8, укупне површине 2.125 ha и 11 локалитета повољних за смештај индустрије, површине 1.710 ha.

Из групе најповољнијих издвајају се поједини локалитети: локалитет Браничево, локалитет Клење, локалитет на потезу Усје — Радошевац и локалитет између насеља Малешево — Војилово — Кудреш.

Локалитет Браничево се налази на магистралној саобраћајници, обухвата површину од неколико стотина хектара. Омогућава формирање веће индустријске зоне. Та зона је повољна за смештај и развој индустријских грана следећих локационих карактеристика: велике густине запослених (односно радних места), коришћење друмских саобраћајница за транспорт терена, умерени или већи потрошачи електричне енергије, умерени потрошачи воде и да нису јаки загађивачи средине.

Локалитет Клење се налази на регионалној саобраћајници, омогућава изградњу индустријских погона са већом густином запослених, умерене потрошаче енергије и воде, а истовремено није значајнији загађивач ни воде ни ваздуха и користи друмски и железнички саобраћај.

Локалитет између насеља Усје и Радошевац пружа услове за смештај и развој индустрије са средњом густином запослених, умерени потрошач енергије и воде и користи друмски и речни саобраћај.

Локалитет између насеља Малешево, Војилово и Кудреш има карактеристике повољне за изградњу индустријских погона са средњом густином радних места, користи само друмске саобраћајнице, умерени је потрошач електричне енергије и мали потрошач воде.

Туристички потенцијали

Елементи геопросторне структуре општине пружају изузетне погодности и предности са аспекта развоја туризма. То се односи, пре свега, на велику атрактивност Дунава као реткост потенцијала. Уз то, Дунав нуди могућности за разноврсне активности: речни туристички саобраћај, рекреацију, секундарно становање — викенд насеља, развој угоститељско-туристичких пунктова.

За валоризацију туристичких потенцијала од значаја је саобраћајна инфраструктура која омогућава њихово коришћење. Основну мрежу представља „Бердапска магистрала” и низ попречних праваца који повезују унутрашњост општине са главном магистралом.

Бердапска клисура са својим природним и културно-историјским вредностима има висок степен атрактивности за развој транзитног и стационарног (повезаност са пунктовима на обали Дунава) туризма.

Атрактивност овог подручја повећава и чињеница да се источни део општине налази у склопу националног парка „Бердап”, са основном туристичко-рекреативном наменом коришћења.

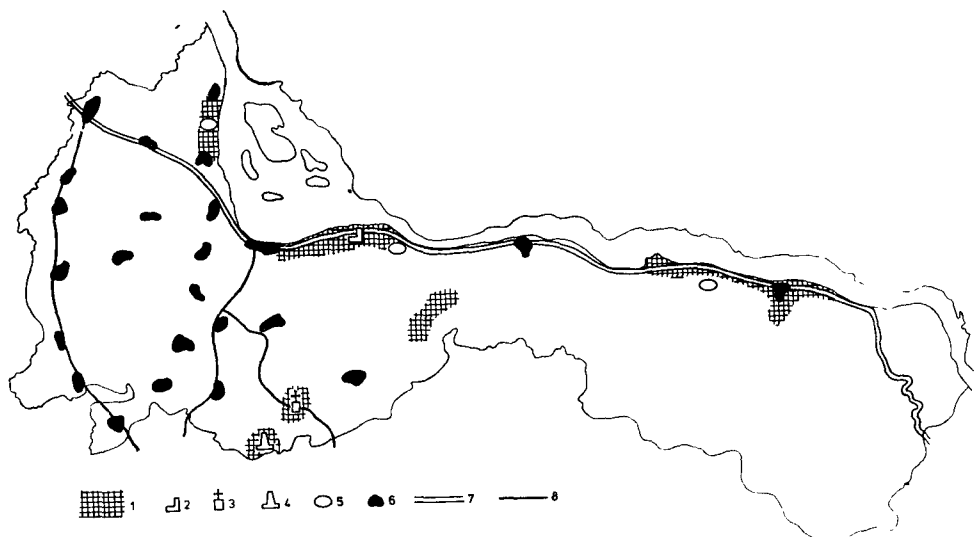
Клисура реке Брњице, као атрактиван елеменат рељефа, такође, представља туристички потенцијал на подручју општине.

Напред изнете туристичке потенцијале употпуњују неколико видиковаца: на Туманском Црном врху, на Великом Церју, на Стрмцу изнад долине Кожице, као и видиковац на превоју између долина Кожице и Песаче (21).

Осим тога, предели око Голупца и Добре одликује се врло повољним климатским условима, који пружају услове за развој здравственог и стационарног туризма.

Од културно-историјских споменика на овом простору најзначајнији су Голубачки град из XIII века, археолошко налазиште Чезава (из римског периода), манастир Тумане и споменик НОБ-а на Црном врху. Локалитет Голубачки град је врло атрактиван за стварање или развој угоститељско-туристичког пункта са Марином.

Остале предности подручја општине односе се на повољне услове за развој ловног туризма и спортског риболова. Уз то треба додати да је насеље Винци веома атрактивно за развој туризма, и њему комплементарне делатности, трговине и занатства, јер је то место одакле је најкраће растојање са суседним делом Румуније (Молдава).

Ск. 3. — Локалитети повољни за туризам и рекреацију

Fig. 3. — Locations favourable for tourist and recreation activities

1 — Локалитети повољни за туризам; 2 — Средњовековна тврђава „Голубачки град“; 3 — Манастир „Тумане“; 4 — Црни врх; 5 — Викенд насеља; 6 — Насеља; 7 — Магистрални пут; 8 — Регионални пут

Потенцијали за развој занатства

На територији општине Голубац постоје повољни потенцијали за развој неких врста заната; нарочито оних који се заснивају на сировинама: дрвету (у источном делу општине), камену (у приобаљу Дунава), глини и шљунку (у долини Пека), као и на сировинама из пољопривреде — сирак (у северозападном делу општине).

Осим тога, релативно обиман промет на саобраћајницама и релативно повољан степен моторизације пружа услове за развој занатских услуга из области аутоструке.

Иако је на овом подручју концентрација становништва мала, постоје повољни услови за развој заната из области личних услуга и услуга домаћинствима.

Радну снагу за развој занатства треба очекивати у делу становништва који се враћа са привременог рада у иностранству и које је спремно да уложи капитал, као и у делу становништва који би се овом делатношћу бавио као допунским занимањем.

Оцена геопотенцијала за развој привреде

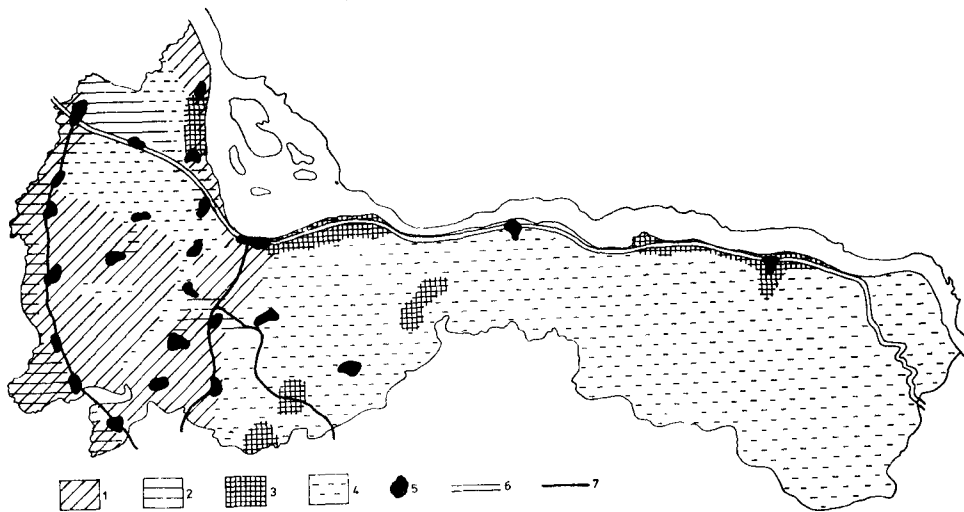
Оцена потенцијала од значаја за развој привреде представља приказ вишенамених и једнонамених простора по појединим природним целинама. У ту сврху је издвојено пет природних целина: планински део, удолина и побрђе, долина Пека, пешчара и приобални појас.

Од ових предеоних целина, једино планински део има најизразитији једнонаменски карактер, јер је то подручје где су доминантне шумске површине, са појединим видиковцима и туристички атрактивном клисуром Брњице.

Удолина и побрђе има вешенаменски карактер, почев од пољопривредно повољних локалитета, преко локалитета за развој индустрије, дела територије који је погодан за шумарство и туристичким пунктом око манастира Тумане.

Зона у долини Пека је значајна за интензивну пољопривредну производњу а такође и за локацију индустрије, нарочито оне чија би се производња заснивала на преради пољопривредних производа.

Пешчара, као издвојена предеона целина може бити атрактивна за индустрију, релативно повољна је и за пољопривреду (виноградарство). Приобални појас би требао да има превасходно туристичку намену. Уз то, ова зона на крајњем северозападном делу је повољна за развој пољопривреде и индустрије, као и за секундарно становање.

Ск. 4. — Синтезна карта потенцијала¹⁾

Fig. 4. — Sum. charized map of resources

- 1 — Најповољније за пољопривреду; 2 — Најповољније за индустрију;
 3 — Зоне за туризам; 4 — Шуме; 5 — Насеља; 6 — Магистрални пут;
 7 — Регионални пут

¹⁾ Локалитети повољни за пољопривреду су преузети из рада М. Тодоровић (25).

Гранска структура

У структури националног дохотка општине, највећи значај има пољопривреда. Ова делатност је остварила 39,3% од укупног дохотка општине, а само индивидуални сектор 32,6% (32). Истовремено, друштвени сектор пољопривреде ангажује 12,8% запослених у привреди општине. Међутим, број запослених у пољопривреди је далеко већи, јер активно пољопривредно становништво чини 70% укупно активног становништва општине Голубац.

Друга делатност по значају у структури дохотка општине је трговина са учешћем од 26,5%. Истовремено, трговина ангажује велики број запослених у друштвеном сектору привреде — 21,5% (32).

Индустрија у структури дохотка учествује са 24,6%, као трећа делатност по значају. Уједно, индустрија има највећи значај у структури запослених у друштвеном сектору привреде. У овој делатности је ангажовано 34,7% запослених у 1986. години (32).

Остале делатности имају далеко мање учешће у структури дохотка и запослених.

Привреда на подручју општине Голубац остварила је у 1986. години (32) свега 1,3% националног дохотка региона или 1,1% дохотка друштвеног сектора и 2,1% дохотка индивидуалног сектора Подунавског региона. У кратком периоду 1981—1986. године, општина Голубац је смањила своје учешће у оствареном дохотку региона, као последица смањења учешћа дохотка оствареном у пољопривреди (а посебно у индивидуалном сектору), индустрији и грађевинарству и саобраћају. Истовремено изразити пораст учешћа, општина Голубац је остварила у шумарству, туризму и угоститељству, а незнатно у трговини.

Таб. 2. — Структура националног дохотка (32)

Tab. 2. — Structure of the national income

	Структура дохотка у општини		Учешће општине у региону	
	1981.	1986.	1981.	1986.
укупно	100,0	100,0	1,7	1,3
друштвени сектор	56,6	61,4	1,3	1,1
индивидуални сектор	43,4	38,6	2,9	2,1
примарни сектор	41,7	41,0	2,6	2,0
пољопривреда	41,1	39,3	2,6	2,0
индивидуални сектор	36,9	32,6	2,8	2,0
шумарство	0,6	1,7	2,2	5,9
секундарни сектор	28,8	24,6	1,1	0,7
индустр. и грађев.	28,8	24,6	1,1	0,7
терцијарни сектор	29,5	34,4	1,8	1,6
саобраћај	3,6	3,0	1,5	0,8
трговина	23,0	26,5	1,9	2,0
угостит. и туризам	0,5	2,8	0,4	2,2
остало	2,4	2,1	1,4	0,7

У периоду од 1981—1986. године, код пољопривреде и саобраћаја остварене су промене у правцу смањења њиховог учешћа у структури дохотка општине, као и у структури запослених у друштвеном сектору привреде.

Пораст запослених у индустрији (уз опадања учешћа ове делатности у структури дохотка) имао је за последицу смањење броја запослених у друштвеном сектору пољопривреде (таб. 2. и таб. 3).

Пораст значаја у структури дохотка општине остварила је трговина. Међутим, и поред пораста броја запослених у трговини, ова делатност је смањила своје учешће у структури запослених.

Једино туризам бележи пораст учешћа у структури дохотка општине и у структури запослених. Делом је то последица отварање хотела „Голубачки град“. Скоковите промене учешћа ове делатности одразиле су се и на пораст значаја туризма у дохотку и броју запослених у Подунавском региону.

Таб. 3. — Број, структура и стопа раста запослених у друштвеном сектору привреде (32)

Tab. 3. — Number, composition and growth rate of the working population engaged in socialist sector

	број запослених		структура		стопа раста 1981—1986.
	1981.	1986.	1981.	1986.	
укупно	747	1282	100,0	100,0	11,4
примарни сектор	290	164	38,8	12,8	— 10,8
пољопривреда	289	164	38,7	12,8	— 10,7
шумарство	1	—	0,1	—	—
секундарни сектор	141	445	18,9	34,7	25,8
индустрија	141	445	18,9	34,7	25,8
терцијарни сектор	316	673	42,3	52,5	16,3
саобраћај	62	41	8,3	3,2	— 7,9
трговина	183	276	24,5	21,5	8,7
угост. и туризам	22	93	2,9	7,3	33,4
остало	49	263	6,6	20,5	39,9

Општина Голубац нема запослене раднике у занатству у друштвеном сектору. У 1986. години је било регистровано 107 самосталних занатских радњи, а преосталих 18 занатлија су без радњи. Четвртину од укупног броја занатских радњи чине занатлије којима је занатство допунско (споредно) занимање. Занатлије имају и своје раднике. У општини има 106 радника који раде код приватних занатлија, а од тога само 10 радника ради код занатлија којима је занатство допунско занимање. Укупан број занатлија и њихових радника износи 270 (30).

Просторна структура привреде

Према постојећој просторној структури привреде у општини Голубац могуће је издвојити поједине зоне и локалитете одређених привредних делатности.¹⁾

¹⁾ Просторна структура привреде урађена је на основу карте R 1:25.000 (садржај допуњен 1971. године) и аерофотоснимача. Карта постојеће просторне структуре привреде се налази у раду М. Бурсаћа (1).

У брдско-планинском подручју општине Голубац, преовлађујућа делатност је шумарство. Такође, у овом простору постоје поједине енклаве мешовите пољопривредне производње: пашњаци, ливаде и воћњаци. Индустрија се налази само на једном локалитету у насељу Кривача (погон текстилне индустрије „Ната Дугошевић“).

Побрђе карактерише мешовита привредна активност. Највеће про странство заузимају оранице и баште, док се зоне воћњака и винограда јављају у околини насеља. У унутрашњости ове преоне целине издваја се шумски појас. Индустрија се налази на једном локалитету у насељу Малешево (погон дрвне галантерије).

У долини Пека преовлађује мешовита пољопривредна производња. Највећи део површина се налази под ораницама и баштама, а воћњаци и виногради се налазе непосредно уз насеља. Индустријска производња се одвија на два локалитета у Браничеву (Хладњача) и Клењу (ППП — кланица). Шуме се јављају само у виду појединачних енклава.

У пешчари преовлађују шумске и пашњачке површине, док знатно мање површине заузимају оранице и виногради.

У приобалном појасу се налази пет локалитета индустријске активности: два каменолома у близини Голупца („Град“ и „Поповић“), два локалитета у близини Брњице (каменолом „Јеленска стена“ и „Бродосервис“) и један локалитет у Добри (погон текстилне индустрије „Ната Дугошевић“). Постојећа туристичка зона је још увек недовољно изражена, изузев у делу приобалног појаса између насеља Усје и Винци, као викенд насеље, и као део простора Националног парка „Бердап“, са локалитетима културно-историјског значаја и природних вредности и мањих или већих групација викенд објекта.

Пољопривреда. — Пољопривреда ангажује знатан део популације на овом простору. Мала величина атара је повољан фактор за развој ове делатности. Међутим, уситњеност и дисперзност поседа онемогућава рационално коришћење земљишта. Како већи део површина припада индивидуалном сектору, у циљу рационализације производње, године 1980. започета је акција на спровођењу комасације на територији општине. За сада су комасацијом обухваћена насеља у долини Пека (25).

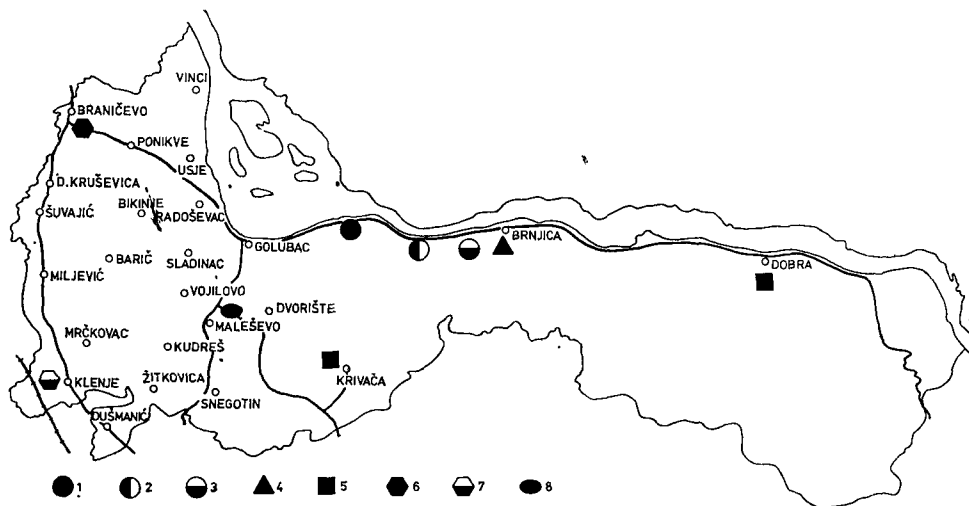
За потребе пољопривредне производње и дистрибуције производа формирана је мрежа пољопривредних задруга и откупних станица преко 3 основне организације коопераната: ООК Браничево, ООК Голубац и ООК Клење. Ова мрежа задруга покрива сва насеља у општини Голубац. У њеном саставу се налазе магацини за откуп пољопривредних производа и млека као и један магацин за откуп коже и вуне у Шувајућу у оквиру ООК Браничево.

Шумарство. — Шумама у источном делу општине газдује ШИК „Слободан Јовић“ из Кучева. Укупна површина под шумама у 4 газдинске јединице: Десна река, Лева река, Кожица и Чезава — Туманска река износи 12.955 ha (17;18). На простору 4 поменуће газдинске јединице, 92,7% укупне запреминске дрвне масе и 93,2% запреминског прираста чине високе шуме. Искоришћеност шума је веома мала. У периоду од 1970—1985. године укупна сеча шума износи 14.103 m³ (букова и хрстова шума). Скоро цео обим сече је дистрибуиран у малопродаји и као огрев-

2) Због значаја пољопривреде, ова тема је посебно обрађена (25).

ни материјал (17; 18). Међутим, за сада општина Голубац нема никакву корист од високог обима прираста дрвне масе, јер је користи ШИК „Слободан Јовић” из Кучева.

Индустрија. — Укупан број запослених у индустрији општине износи 861.³⁾ Гранска структура индустрије општине Голубац је слабо диверсификована. Индустрија је заступљена сама са 9 радних организација (на исто толико локалитета) из пет индустријских грана: индустрија грађевинског материјала, прехранбена, метална, дрвна и текстилна индустрија.

Ск. 5. — Индустрија

Fig. 5. — Industry

1 — ИГМ — каменолом „Град”; 2 — ИГМ — каменолом „Поповић”; 3 — ИГМ — каменолом „Јеленска стена”; 4 — метална индустрија „Бродосервис”; 5 — текстилна индустрија „Ната Дугошевић”; 6 — Прехранбена индустрија хладњача „8 октобар”; 7 — Прехранбена индустрија ППП — кланица; 8 — Дрвна индустрија

Индустрију грађевинског материјала чине три каменолома „Поповић”, „Јеленска стена” и „Град”. Прехранбена индустрија је заступљена са два погона: кланица у оквиру ОУР-а Производња, прерада, промет у Клењу и ОУР „8. октобар” — хладњача са Фабриком за прераду воћа. Прехранбеној индустрији припадају и два мала погона: пекара у Радосевцу и млин у Расаднику, на путу из Голупца ка Малешеву. У новије време је отворен и погон индустрије кекса „Бамби” из Пожаревца са локацијом у Браничеву. Текстилну индустрију чини Фабрика конфекције „Ната Дугошевић”: РО за производњу и промет на велико и мало

³⁾ На основу података из анкете по радним организацијама (29).

спортске, туристичке, ХТЗ и ЦЗ опреме. Већи погон ове индустрије је у Добри, а онај мањи у Кривачи. Дрвна индустрија је заступљена погоном дрвне галантерије у Малешеву који је почео са пробним радом.

Техно-економско-просторне карактеристике индустрије. — Већина запослених у индустрији на територији општине Голубац ради у врло малим или малим ИПЈ по величини (до 100, односно од 101—250 запослених). У њима је запослено око 65% од укупног броја запослених у индустрији општине. ИПЈ из групе индустрије грађевинског материјала имају 320 запослених на три локалитета.

Укупна површина терена коју заузимају ИПЈ у општини Голубац износи око 200 ха. Врло малу површину користе индустријско-просторне јединице из области текстилне индустрије (0,5—1 ха). Већу површину терена користе ИПЈ из дрвне индустрије (1,5 ха) и 2 ИПЈ из области прехрамбене индустрије (2—2,5 ха). Метална индустрија заступљена са једном ИПЈ. Заузима површину од 6 ха. Међутим, највеће површине заузимају каменоломи — око 185 ха. Од тога, сами каменоломи користе око 32 ха док осталу површину чине заштитни појасеви, шуме и прилазни путеви (29).

Као резултат техно-економских карактеристика, каменоломи имају најмању густину запослених, мање од 2 запослена радника по ха. Нешто већу густину запослених по површини терена остварује ИПЈ из области металне индустрије (Бродосервис), око 13 запослених по ха, али је то још увек веома ниска густина запослених. Код прехрамбене и дрвне индустрије остварена је већа густина запослених (30—50 запослених по ха), док највећа густина запослених постоји код текстилне индустрије са преко 100 запослених по ха. Међутим, треба нагласити да индустрија на подручју општине има мању густину запослених од пресека за исте индустријске гране. То указује на недовољну искоришћеност простора.

Укупна потрошња електричне енергије у индустрији општине еквивалентна је потрошњи енергије око 1400⁴⁾ становника. У структури потрошача енергије, каменоломи учествују са око 60% и њихова потрошња одговара потрошњи око 810 становника. Остале ИПЈ заједно потроше 40% укупне или еквивалентно потрошњи око 590 становника. Остале ИПЈ припадају категорији врло малих потрошача електричне енергије (29).

Укупна потрошња воде у индустрији општине одговара потрошњи од око 1330 становника.⁵⁾ Највећи потрошач воде су ИПЈ из области индустрије грађевинског материјала са 88% од укупно потрошене количине воде. Са потрошњом од преко 100.000 m³ годишње припадају категорији средњих потрошача. Остале ИПЈ припадају категорији малих или врло малих потрошача воде.

Количина отпадних вода у индустрији нешто је мања од укупне потрошње воде, као последица малог губитка воде у току технолошког процеса производње.

Највећи обим транспорта терета има грађевинска индустрија. Излазни терет три каменолома износи 600.000 t у 1986. години. Три каменолома се баве експлоатацијом и прерадом неколико стотина хиљада тона камена (кречњака и туцаника) годишње. Они спадају у индустрије са

⁴⁾ Потрошња једног становника годишње је 2,3 MWh (3).

⁵⁾ Рачунато са дневном потрошњом од 360 литара по становнику (3).

великим обимом производње. Бродовима се транспортује 85% камена за азотару у Панчеву, у Смедерево, у Зрењанин, Дрмно, Сремску Митровицу, предузећима за изградњу путева. Улазни терет хладњаче у Браничеву је 5.000 t, а излазни 4.000 t. Део улазног терета у хладњачу чини воће и поврће из околних насеља а део се камионима довози из Западне Србије. Излазни терет представљају конзервисани или замрзнути производи који се даље пласирају на тржиште. Остале ИПП у општини имају мали обим производње и транспорта, испод 1.000 тона годишње.

Индустрија општине Голубац претежно се снабдева електричном енергијом⁶⁾ из сопствених ТС 10/0,4 кV, које иду до снаге од 1.000 кVA. Индустрија се снабдева водом из градске мреже и из сопственог система. За потребе индустрије грађевинског материјала каптирани су извори на локалитетима „Поповић“ и „Град“, а вода за производне потребе се директно захвата из Дунава. Вода се одводи у водоток — директно (прехрамбена и индустрија грађевинског материјала) или преко канализације (текстилна индустрија у Добри). Од система за пречишћавање отпадних вода за сада само индустрија грађевинског материјала на локалитету „Град“ и „Јеленска стена“ поседују таложнике за грубо, механичко цеђење воде. Хладњача планира увођење биодиска за пречишћавање воде, док остала индустрија нема системе за пречишћавање отпадних вода. Од ПТТ уређаја сви индустријски објекти имају само телефоне (26).

Туризам. — Ова делатност све више добија на значају не само у општини него и у оквиру региона. То показују и подаци о порасту учешћа туризма у структури дохотка и запослених у региону. Низак степен изграђености туристичких објеката сада је нешто побољшан порастом обима активних основних средстава у овој делатности. Од туристичко-просторних јединица изграђен је хотел „Голубачки град“ капацитета 100 лежаја и 50 помоћних и укупно 1.100 седишта, као и два мотела у Добри и Браничеву. У 1987. години, на подручју општине је 6.302 гостију остварило 14.507 ноћења, односно, само 2,3 ноћења по једном госту. У структури гостију изразито доминирају домаћи туристи са 95% (28). Дневно је остварено у просеку свега 40 ноћења, односно, искоришћеност само капацитета хотела је свега 40%. Мотели у Добри и Браничеву остварују релативно добре ефекте чему је допринела чињеница да се налазе у власништву ловачког друштва.

Занатство. — У сектору самосталног занатства на територији општине Голубац занатлије обављају делатност у 45 различитих заната. Према броју занатских радњи најзаступљенији су столари и метлари (са по 12 радњи), кројачи (8), зидари — фасадери (7), блокери, ковачи (по 6), колико има и приватно-угоститељских радњи итд. Највише је занатлија у зидарско фасадерској струци (24), па затим у столарској и метларској струци (по 15), кројачкој (9), електроинсталатерској (8) итд. По броју корисника на једну занатску радњу издвајају се неколико група:

— до 2.000 корисника на једну занатску радњу имају: столарска, кројачка, метларска и зидарско-фасадерска занатска струка;

— од 2.000—5.000 корисника на једну радњу имају следећи занати: блокетарски, ковачко-поткивачки, браварски, ковачки, аутомеханичарски, обућарски, фризерски занати и приватни угоститељи;

⁶⁾ Приказ опремљености индустрије објектима инфраструктуре је дат на основу података добијених из анкете по радним организацијама (29).

— од 5.000—10.000 корисника на једну радњу имају: каменоресци, циглари — црепари, машинбравари, ауто-лимари, дрвостругари и ко-
жухари;

— преко 10.000 корисника по занатској радњи је у следећим занатима: каменоломар, стаклорезац, пластичар, колар, сајција, лимар, бра-
вар — лимар, металостругар, ТВ механичар, стругар, услужно резање
грабе, вуновлакач, содација, посластичар, израда кора, воскар, фотограф,
премотавање трака, електроинсталатер и керамичар.

Највећи број занатских радњи и занатлија је у два највећа насеља
у општини: у Голупцу и у Браничеву. У њима је 40% занатских радњи
и 32% занатлија у општини (таб. 4. и ск. 6).

Таб. 4. — Занатске радње, занатлије и број корисника по
насељима*) (30; 33)

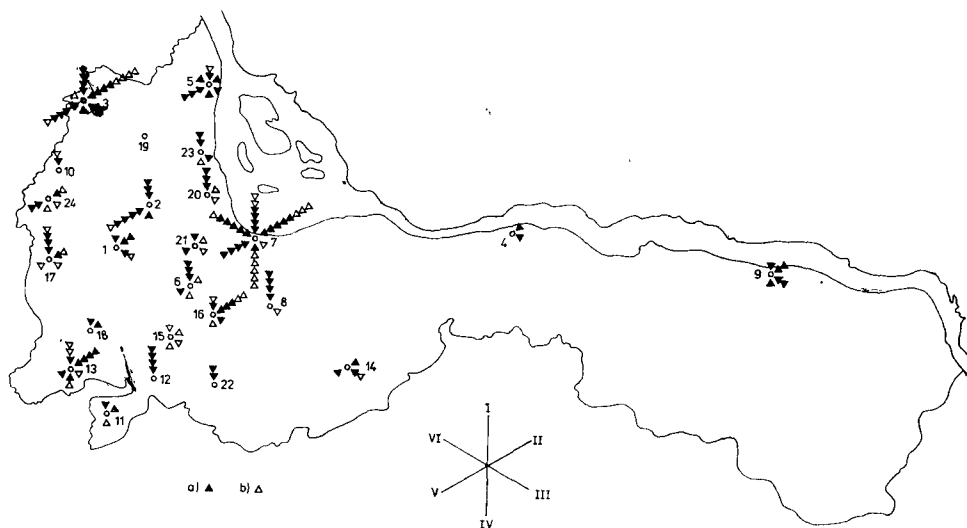
Tab. 4. — Workshops, craftsmen and number of customers in settlements

Н а с е љ е	бр. стан. 1981.	број занат. радњи	бр. занатлија + бр. радњи на 1 радњу	број корисника на 1 занатлију	
Барич	703	4	6+ 6	176	117
Бикиње	355	5	8+ 9	71	44
Браничево	1138	18	21+11	63	54
Брњица	605	1	2	605	302
Винци	414	9	9+ 3	46	46
Војилово	454	5	6+14	91	76
Голубац	1924	25	31+14	77	62
Двориште	590	1	5+ 2	590	118
Добра	918	6	6	153	153
Доња Крушевица	496	—	2	—	248
Душманџ	214	2	3+ 2	107	71
Житковица	310	1	4+ 3	310	72
Клење	794	6	11+ 9	132	72
Кривача	673	2	4+ 1	336	168
Кудреш	371	2	4	185	93
Малешево	413	7	9+ 2	59	46
Миљевић	770	2	8+12	385	96
Мрчковац	437	1	2+ 2	437	218
Поникве	112	—	—	—	—
Радошевац	363	1	5+ 1	363	73
Сладинац	280	3	4+ 2	93	70
Снеготин	385	2	2+ 6	192	192
Усје	380	3	5+ 1	127	76
Шувајић	442	1	7+ 6	442	63
УКУПНО	13.541	107	164+106	127	83

*) Нису укључени приватни угоститељи ни аутопревозници (11).

Локациони захтеви код појединих врста заната су различити. Занати из групе „израда неметалних предмета”, као што су цигларски, кре-
чарски, резање грабе, израде предмета од дрвета и слично, имају сировинску оријентацију и захтевају прикључке на јавну саобраћајницу. Занати из области ауто услуга се по правилу смештају на најпрометнијим саобраћајницама у центру или на периферији насеља. Врсте заната из групе израде и оправке металних производа, електричних апарата, пре-
храмбених и разноврсних производа су у тесној вези са бројем кори-

сника, а и традицијом и навикама становништва (метлар, вуновлачар, содаџија, кожухар, колар, воскар, ковач-поткивач, итд.). Занати из области личних услуга захтевају већа насељена места са потребним минималним бројем корисника.

Ск. 6. — Занатство

Fig. 6. — Crafts

а) — Занатлија са главним занимањем; б) Занатлије са споредним занимањем; I — Израда неметалних предмета и грабевинске услуге; II — Израда и оправка металних и електричних производа; III — Израда предмета од дрвета; IV — Израда предмета од текстила и коже; V — Израда прехранбених и осталих разноврсних производа; VI — Личне и остале услуге

1 — Барич; 2 — Бикиње; 3 — Браничево; 4 — Брњица; 5 — Винци; 6 — Војилово; 7 — Голубац; 8 — Двориште; 9 — Добра; 10 — Д. Крушевица; 11 — Душманић; 12 — Житковица; 13 — Клење; 14 Кривача; 15 — Кудреш; 16 — Малешево; 17 — Миљевић; 18 — Мрчковац; 19 Поникве; 20 — Радошевац; 21 — Сладинац; 22 — Снеготин; 23 — Усије; 24 — Шувајић

Како је у општини Голубац становништво малобројно, а мрежа насеља уситњена и број занатлија мали запажају се извесне правилности у размештају појединих врста заната. С обзиром на шуме, као сировинску основу у насељима источног дела општине, Добри и Брњица, преовлађују занатлије дрвно-прерађивачке струке. У Голушцу и Браничеву, као највећим насељима концентрисани су услужни занати. У неким насељима, на пример, Бикиње има највише метлара, што је традиција у овом крају. У насељима средишњег и западног дела општине најзаступљеније су занатлије из групе грабевинских делатности, што се делимично може објаснити сировинском основом и све израженијом потребом зидања кућа повратника из иностранства.

Однос места рада и становања запослених у привреди општине у овом раду је разматран само преко дневних миграција запослених у индустрији. Зона дневних миграција запослених радника у индустрији општине није велика. Она се претежно своди на насеља општине Голубац (97% од укупног броја радника). Око 3% запослених су радници са територије општине Велико Градиште и то из оближњих насеља. Половина радника у три ИПЈ у индустрији грађевинског материјала и у „Бродосервису“ су из Голупца. Остали запослени су из насеља у општини Голубац, а 3,5% из насеља у општини Велико Градиште. Међу другим насељима, највише радника који су запослени у овим ИПЈ је из Брњице, Дворишта, Радошевца.

На два постојећа локалитета ИПЈ из области прехранбене индустрије ситуација је различита. У оквиру кланице у Клењу, само 16% запослених живи у 2 оближња насеља (Миљевићу и Душманићу), док су сви остали из Клења. У „Хладњачи“ скоро половина радника је из Браничева, а велики број је и из Голупца. Остали запослени су из насеља западног дела општине, а око 10% запослених су дневни мигранти са територије општине Велико Градиште. У погону текстилне индустрије у Добри, највећи број радника је из овог насеља. Поред тога, 30% запослених су дневни мигранти, претежно из Брњице и Голупца (29).

Од постојећих индустријских грана у општини Голубац, индустрија грађевинског материјала има изразиту сировинску локациону оријентацију. Камен се прерађује, ситни непосредно на месту експлоатације.

Кланица у Клењу има погодну сировинску основу, јер се снабдева стоком са територије општине Голубац и суседних општина Велико Градиште и Кучево. Месо из кланице се скоро у целини транспортује камионима за Београд.

Локациони положај хладњаче у Браничеву је најпогоднији у општини у односу на потенцијално сировинско подручје. Међутим, насеља су мали снабдевач овог погона воћем и поврћем. Воће и поврће, иако су сировине лако кварљиве и тешко подносе транспортне трошкове, довозе се камионима из Западне Србије. Конзервисани или замрзнути производи се пласирају широм Југославије и извозе у неке западноевропске земље. Овај објекат има повољну локацију, али још увек недовољно прилагођену производно сировинску основу.

Индустрија која најмање зависи од локационих сировина је Фабрика тешке конфекције у Добри и Кривачи. Ова индустрија има широку зону за пласман својих производа.

Нова Фабрика дрвне галантерије, која се бави обрадом полупроизвода има повољну локацију у односу на сировинску основу, али је, за сада, основни проблем недостатак радне снаге, не само неквалификоване већ и квалификоване.

Конфликти који су присутни у постојећој просторно-привредној структури изражени су преко преклапања корисника простора од стране различитих привредних активности. Такође постоје конфликти у односу на коришћење простора и потенцијала тог простора. Нарочито изражен конфликт је у делу простора који је основно сировинско подручје рада каменолома „Град“ и „Јеленска стена“ и изузетно атрактивног туристичког локалитета „Голубачки град“.

На основу просторне структуре и система веза могуће је издвојити привредне центре у општини:

— Голубац као туристички, трговинско-занатски центар, центар организације производње у пољопривреди и пласмана пољопривредних производа, као и административно-управни, здравствени, образовни и културни центар;

— Браничево и Клење — индустријски нуклеуси са пољопривредним организацијама;

— пољопривредна насеља са малим нуклеусом индустрије — Добра, Брњица, Малешево, Кривача и

— чисто пољопривредна насеља.

ЗАКЉУЧАК

Као, резултат несклада у структури производње и прераде, између индустрије и пољопривреде постоји низак степен производних веза. Количина откупљених пољопривредних производа не подмирују потребе за сировинама прехранбене индустрије, нарочито за потребе Хладњаке. Овај проблем је нешто мање изражен код кланице. Индустрија грађевинског материјала, везана за сировинско подручје, обухвата само екстракцију камена и других грађевинских сировина, примарну фазу прераде (дробљење). Ту се прекида производни циклус. Везе су слабе између индустрије и шумарства. Тек отварањем погона дрвне галантерије у Малешеву јављају се први знаци везе искоришћења потенцијала. Између занатства и индустрије на подручју општине не постоје привредне везе.

Везе између занатства и пољопривреде су јаче изражене. Производне везе су једносмерне, пољопривреда омогућава сировине за развој појединих врста заната: израда прехранбених производа (пекари, послastiчари и израда кора) као и за метларски занат, који користи сирак као основну сировину. Најслабије су успостављене привредне везе између туризма, пољопривреде и индустрије.

Из напред изнетих закључака у вези степена успостављених привредних веза између појединих грана и привредних нуклеуса и зона, произилази и степен неискоришћености веза. То се односи на оне привредне делатности између којих, за сада, не постоје никакве везе: туризма, пољопривреде и индустрије, као и занатства и индустрије.

Неискоришћене могућности, односно, неактивирани потенцијали од значаја за будући развој општине Голубац су: пешчара (за пољопривредну производњу), шуме (за виши степен коришћења дрвне масе за прераду), туристички потенцијали и правилна намена простора. Даљи развој индустрије треба заснивати на прехранбеној и дрвној индустрији на бази потенцијала у општини и везама са већим прерађивачким и потрошачким центрима (на пример Пожаревац). Осим тога, повезивање текстилне индустрије са занатством (кућна радиност), такође представља до сада неискоришћену могућност.

Туристички потенцијали — Дунав, Бердап, разни облици туристичке делатности (спортско-рекреативни, здравствени, стационарни, транзитни) пружају могућности за убрзанији и динамичнији развој општине Голубац.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бурсаћ Милан: *Коришћење простора на територији општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
2. Вељковић Александар: *Допринос наших географа планирању размештаја индустрије на подручју града*; Посебно издање, књ. 3; Одсек за географију и просторно планирање, Природно-математички факултет; Београд; 1983.
4. Вељковић Александар, Бркић Радмила: *Концепција будућег размештаја индустрије на територији општине Титова Мигровица*; Студија за ППО Титова Митровица; ИАУС; Београд; 1987.
5. Вељковић Александар: *Географски положај територије општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
6. Војковић Гордана: *Становиштво општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
7. Вујадиновић Стеван: *Насеља у сливу Пека*, антропогена испитивања; Посебна издања, св. 27; Српско географско друштво; Београд; 1949.
8. Вујадиновић Стеван: *Привредно-географске и саобраћајне одлике слива Пека*; Зборник радова, XXXII, књ. 6; Географски институт САН; Београд; 1954.
9. Вучо Никола: *Распадање еснафа у Србији*, Посебна издања, ССXXII, књ. 5; Историјски институт САН; Београд; 1954.
10. Група аутора: *Природа — Analiza stanja*; Regionalni prostorni plan Podunavske међуопштинске regionalne zajednice; JUGINUS; Beograd; 1981.
11. Група аутора: *Poljoprivreda — Analiza stanja*; Regionalni prostorni plan Podunavske међуопштинске regionalne zajednice; JUGINUS; Beograd; 1981.
12. Група аутора: *Regionalni prostorni plan Podunavske међуопштинске regionalne zajednice — Osnove plana*, JUGINUS; Beograd; 1983.
13. Група аутора: *Концепција дугорочног развоја Подунавског региона 1981—2000*; Економски институт; Београд; 1984.
14. Група аутора: *Agroindustријски комплекс по општинама подунавског региона*; Концепција дугорочног развоја Подунавског региона; Економски институт; Beograd; 1984.
15. Група аутора: *Generalni urbanistički plan Golupca*; Energoprojekt; Beograd; 1985.
16. Група аутора: *Регионални развој индустрије СР Србије без територије САП*; Институт за економику индустрије; Београд; 1987.
17. Група аутора: *Šumskoprivredne osnove za gazdinske jedinice »Desna reka« 1981-1991, »Leva reka« 1981-1990, i »Kožica« 1983-1992*; Šik »Slobodan Jović«, RZZS Tehnički sektor; Kučevo; 1981-1992.
18. Група аутора: *Šumskoprivredna osnova za gazdinskiu jedinicu »Čezava-Tumanska reka« sa važnošću 1. 1. 1986 — 31. 12. 1995.*, ŠIPAD-IRG Sarajevo, OOUR Biro za projektovanje; Banja Luka; 1986.
19. Јовановић Верка: *Климатске и хидролошке карактеристике општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
20. Јовановић Радмило: *Мрежа насеља у општини Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
21. Кирбџс Борут: *Геоморфолошки потенцијали значајни за коришћење простора на подручју општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ; Београд; 1990.
22. Мијушковић Зоран: *Razvijenost i razmeštaj zanatstva u opštini Titovo Užice*; Diplomski rad; Arhiv diplomatskih radova, Odsek za geografiju i prostorno planiranje, PMF; Beograd; 1985.

23. Simonović Đorđe: *Uređenje seoskih teritorija i naselja*; Građevinska knjiga, Beograd, 1980.
24. Савић Олга: *Градови и мања средишта Источне Србије*; Посебна издања, књ. 27; Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ; Београд; 1988.
25. Тодоровић Марина: *Пољопривреба општине Голубац*; Зборник радова, књ. 42; Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ; Београд; 1990.
27.: *Мала енциклопедија*; Просвета; Београд; 1959.
28.: *Документациони материјал* општине Golubac; Golubac; 1988-1989.
29.: *Подаци добијени из анкете индустрије у општини Голубац*, спроведене 1987.
30.: *Подаци добијени из анкете у месним заједницама у општини Голубац*, спроведене 1987.
31.: *Statistički podaci iz obrazaca IND 1 i IND 21*;
32.: *Општине у СР Србији 1977, 1982. 1987*; Републички завод за статистику; Београд; 1978, 1983. и 1988.
33.: *Vlasnici radnji prema polu i stepenu stručne spreme, po strukama u 1984. godini (bez domaće radinosti u ugostiteljstvu) Teritorija SR Srbije van teritorije SAP po opštinama (ukupan kontigent), dokumentacioni materijal, Republički zavod za statistiku*; Beograd; 1985.
34.: *Службени гласник СР Србије бр. 29/30*; Београд; 1988.
35.: *Преглед површина по културама, класама и неплодним земљиштем*; Републичка геодетска управа; Београд; 1985.

Summary

RADMILA BRKIĆ and BRANKA TOŠIĆ

THE SPATIAL — ECONOMIC STRUCTURE

On the basis of the characteristics of the existing spatial-economic structure (level of development, structure, distribution), spatial factors of development and evaluation of conditions favourable for use of space, potentials significant for further development of the Commune have been established.

The Commune is characterized by an extremely low level of economic development. The inadequate investments made in the construction of industrial projects in this region have led to the permanent population decline and migration from this region into the more developed communes, primarily because of the more favourable job opportunities.

Existing spatial-economic structure is characterized by a low level of productivity, considerable share of agriculture in social income, insignificant diversification of industry and insufficient development of tourism and crafts. This has caused links between economic activities to be utilized to a slight degree, if utilized at all.

Potentials important for the future development of the Commune are: agricultural production adjusted to the conditions characteristic for the region, food processing and timber and wood industry based on raw materials, tourism based on cultural-environmental values and possibilities of development of various tourist activities. In addition to these activities, there is also a series of supporting ones which should be supplementary to them: crafts, trade, catering trade, traffic and banking.